

Hódi Éva

Húszéves a Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület

2013. november 11-én ünnepeltük az adai Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület megalakulásának 20. évfordulóját, amelyet a magyar nyelv napjára való megemlékezéssel tettünk még emlékezetesebbé. Jubileumi rendezvényünk színtere a városháza díszterme volt.

1993-ban, amikor megalakítottuk az egyesületünket, a nyelvi műveltség fejlesztésére irányuló különféle tevékenységekben foglalmaztuk meg alapvető célkitűzéseinket. E tevékenységek körébe a nyelvtudomány eredményeinek népszerűsítésétől kezdve a magyar nyelv használatával kapcsolatos kérdések tanulmányozásáig, a nyelvészeti pályázatokon át a nyelvi vetélkedők és az irodalmi, költészeti estek szervezéséig a nyelv ápolásával kapcsolatos számos tevékenységi forma beletartozik, külön kiemelve az évente megrendezett Szarvas Gábor nyelvművelő napokat.

Ha visszatekintünk a két évtizedes múltra, felmerül a kérdés, hogy milyen konkrét inspirációk hozták létre a Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesületet. Mindenekelőtt névadónkra, az adai születésű kiváló nyelvészre, Szarvas Gáborra gondolhatunk, akinek emlékét és példáját kívánjuk ápolni, de gondolhatunk a nyelvművelésnek már korábban meglévő adai hagyományaira, az 1970-ben első ízben megrendezett Szarvas Gábor nyelvművelő napok adai kötődésének a megerősítésére, kiszélesítésére, folyamatos fenntartására, új tartalmakkal való megtöltésére. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy nem sokkal a megalakulásunk időpontja előtt születtek meg Szerbiában a törvényes feltételek és lehetőségek a civil szerveződés kibontakozására. Mi az elsők között éltünk ezzel a lehetőséggel, létrehoztuk és bejegyeztettük civil szervezetünket. Ma már talán nem is emlékszünk arra, milyen nehéz is volt elképzelni: miként tudjuk majd működtetni egyesületünket, milyen anyagi források állnak majd rendelkezésünkre. A mára már általánossá vált pályázati rendszernek akkoriban még híre-hamva sem volt. Az első időkben magánszemélyeket és kisebb-nagyobb vállalatokat kerestünk fel, és kértünk tőlük segítséget.

Mindezekon kívül egyesületünk húsz évvel ezelőtti megalakulásában – éppúgy, mint sok más civil szervezet, például hagyományápoló kör megalakításában – más körülmények is közrejátszottak. Olyanok, amelyekről elsőre talán nem is gondolnánk, hogy összefüggésben lehetnek a törekvéseinkkel. Ismeretes, hogy húsz éve folyamatosan tart a Vajdaságban a szülőföld elhagyása, a kivándorlás, a kisebbség fogyatkozása. Ahogyan Bogdán József vajdasági pap költő írja *Ima az elmenőkért* című versében: „Istenem, ugye látod az elmenőket / kicsiny gyermekeket, férfiakat, nőket, / ugye, látod, amint összecsomagolnak, / ám kofferjaikat nem dagasztja holnap / ...Istenem, te látod, mindig látod őket, / légy hát útítársa minden elmenőnek” (Bogdán 2002: 172). Kimondva-kimondatlanul ezt a folyamatot is szerettük volna és szeretnénk a magunk szerény eszközeivel és lehetőségeivel visszafogni, feltartóztatni.

Hogyan lehet a kultúra, a nyelv ápolása, védelme és általában véve az anyanyelvvél való foglalkozás révén a szórványosodás, a települések elnéptelenedése, az iskolai osztályok létszámának a fogyatkozása ellen felvenni a harcot? Az anyanyelv és az anyanyelvi kultúra megtartó erő, a közösséghez való tartozás és a közösségen belüli otthonosság megjelenítője. Egyesületünk húszéves tevékenységével, úgy vélem, hozzájárult ennek a szemléletnek a megerősítéséhez. Gondolok itt a tudományos tanácskozásainkra, amelyeken hangsúlyozottan olyan kérdések és tudományos problémák kerülnek a figyelem középpontjába, amelyek e szemlélet – az anyanyelv és a nemzeti kultúra – megtartó szerepét hangsúlyozzák, megerősítését célozzák az egyén és a közösség szempontjából egyaránt.

Az anyanyelvhasználat fontosságának tudata együtt jár a helyes nyelvhasználat kérdésével is. Nagy jelentőséget tulajdonítunk a helyes nyelvhasználatnak az általános iskola alsó tagozatától kezdődően a középiskolás és a felnőtt generációkig. Tevékenységünkkel hangsúlyozni kívánjuk a folyamatos nyelvművelő munka fontosságát, a játékos formában történő nyelvművelést; törekszünk arra, hogy fiataljainkat hozzásegítsük ahhoz, hogy oldottan, szabadon és helyesen tudják gondolataikat továbbítani. Nyelvművelő munkánk során abból a nézőpontból indulunk ki, hogy az emberekben spontán pozitív késztetés él arra, hogy helyesen, szépen, jól fejezzék ki magukat, mi ezt a törekvést erősítjük. Semmiképpen sem a hibák kipellengérezése, a nyelvi helytelenségek diadalittas számbavétele a cél, hiszen ez mindenből ellenérzést vált ki. Az a célunk, hogy segítsük a tájékozódást, mit és hogyan lehet, kell helyesen kifejezni. Kisebbségi körülmények között az anyanyelvi iskoláztatás nem teljes körű, az anyanyelv használata sem lehetséges az élet minden területén, így számolni kell azzal, hogy az efféle helyzetben élő embernek korlátozottabbak az anyanyelv elsajátítására vonatkozó ismeretei, és szakmai tudása sincs mindig szinkronban anyanyelvi felkészültségével.

Az utóbbi két évtizedben egyesületünkhöz fűződik a Szarvas Gábor nyelvművelő napok megszervezése. A rendezvény immár 43 éves múltú tekint vissza: 1970-ben szervezték meg először. Méltán tarthatjuk a vajdasági magyarság egyik legnagyobb múltú eseményének. A nyelvművelő napok történetét áttekintve igen nagy változásoknak lehetünk tanúi. Lényeges különbség van az első és a második húsz év között. Az 1970-es években ez a rendezvény tömeges és látványos manifesztációnak indult, ám már 1976-ban súlyos problémák mutatkoztak: letiltották két előadó fellépését. 1981-ben pedig az egész rendezvényt betiltották. Az 1980-as években válságos időszak következett, a fennmaradás is kérdésessé vált. Az 1990-es évek elején azonban – ebben a megváltozott társadalmi-politikai viszonyoknak is nagy szerepük volt – a rendezvény visszakerült Adára, és 1993-tól a Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület rendezi meg, még hozzá a korábbi gyakorlattól eltérően következetesen ragaszkodva ahhoz, hogy a nyelvművelés folyamatossága érdekében a rendezvény évente megvalósuljon. Nagyon örülünk annak, hogy az 1990-es évek elejétől a legnehezebb körülmények közepette is minden évben sikerült megszervezni a nyelvművelő napokat.

Ami a rendezvény tartalmi változásait illeti: az utóbbi húsz évben kibővítettük a programsorozatot a középiskolásoknak beszédművészeti vetélkedővel, valamint községi szinten az általános iskola 4. osztályos tanulóinak nyelvi játékkal. Említésre méltóak nyelvi pályázataink is, amelyeket minden évben kiírnak általános és középiskolás diákoknak, valamint felnőtt pályázóknak is. A tudományos tanácskozások arculatának változása is figyelmet érdemel. A korábbi évek gyakorlatától eltérően ezeken az üléseken általános nyelvi kérdésekkel foglalkozunk, amelyek megközelítése és feltárása nemcsak a nyelvtudomány, hanem olykor más tudományok, például a pszichológia, a jogtudomány, a történettudomány segítségével válik lehetővé. Példaként említhető az ideai tanácskozás, amelynek témája a gondolkodás és a nyelv volt. Tavalyi konferenciánkon a beszéd- és szövegértés, a tavalyelőttin pedig a nyelvhasználati jogok és lehetőségek álltak a középpontban. Ezek a témák nemcsak a nyelvi kérdések iránt fogékony hallgatósághoz szólnak, hanem a más érdeklődésűeket is megszólítanak. Tudományos konferenciáink anyagát eddig több mint húsz kiadványunkban tettük közzé.

A nyelvművelő munka szempontjából a folyamatosság mellett igen nagy szerepük van a minél fiatalabb korban elkezdett és a minél több embert célzó mozgalmaknak. Ezért hirdetünk minden évben nyelvi vetélkedőket különböző életkorú fiatalok számára. Évente egy-egy alkalommal rendezzük meg az általános és a középiskolások községi (a *község* szó Szerbiában olyan közigazgatási egységet jelent, amelyhez több település tartozik) szintű vetélkedőjét. A Szarvas Gábor nyelvművelő napok keretében tartjuk vajdasági szintű vetélkedőinket az általános iskolák 7. osztályos tanulói számára. Az utóbbi években ez a vetélkedősorozat kibővült a 4. osztályosoknak rendezett versenyekkel, amelyeket egyelőre községi szinten tartunk meg. A középiskolásoknak nem nyelvi vetélkedőket, hanem beszédversenyt szervezünk. Úgy érezzük, hogy a fiatalabb korosztályok esetében szerencsésebb, ha a vetélkedők játékos formában zajlanak, hiszen játszani mindenki szeret. A játék már egész kisgyermekkorban a gyermekek életének szerves része, így a nyelvben

rejlő lehetőségek, a nyelv szépsége és gazdagsága nem számonkérésszerűen, hanem magával ragadóan kelti fel a fiatalok figyelmét. A 7. osztályos tanulók számára szervezett versenyek két részből állnak: elődöntőből és döntőből. Az első fordulóban írásbeli feladatokat oldanak meg a versenyzők, közülük kerül ki az a 15 legjobb eredményt elérő tanuló, akik a döntőben, az adai színházteremben, nagy közönség előtt mérik össze tudásukat. Majd két évtizeden keresztül a budapesti Szűts László tanár úr volt a játékos nyelvi vetélkedők játékvezetője: ő állította össze az írásos verseny feladatait, és ő vezette a versenyt a színházteremben a gyakran 300-400 fős szurkolótábor előtt. Az utóbbi két évben hazai játékvezetőink voltak: Molnár Csikós László újvidéki egyetemi tanár, illetve Szűcs Budai Engelbert magyartanár, óbecsei iskolaigazgató. A feladatokat illetően idézzük Szűts László szavait: „mindig ügyeltem arra, hogy ne legyen szófaji elemzés, mondatelemzés, [a feladatok] ne kapcsolódjanak valamely osztály nyelvtanóráinak anyagához” (Szűts 2008: 28). A kérdések jó része tehát inkább a szavak jelentésével függ össze: szólások, szókapcsolatok, szókinsismereti feladatok ezek játékos formában (például kenguruszavak, betűvesztő szókapcsolatok, szólások befejezése). A játékos vetélkedőkre a vajdasági médiában tesszük közzé a felhívást, de közvetlenül levélben is fordulunk az iskolák igazgatóihoz és magyartanáraihoz. Iskolánként két diák jelentkezését várjuk. A versenyeken a vajdasági iskolások mellett Ada község testvértelepüléseiről érkező magyarországi diákok is részt vesznek, és voltak versenyzőink a romániai Gyergyóalfaluból is. A játékos vetélkedők egyik tanulsága számunkra az, hogy „színvonalban, a jó megoldások számában szinte semmi különbség nincs bármely magyarországi 7. osztályos tanuló és egy adai versenyző teljesítménye között” (Szűts 2008: 29).

Érdemes szólni még a középiskolások számára szervezett beszédversenyünkről is. Tudomásunk szerint a Kárpát-medencében nem rendeznek hasonló jellegű megmérettetést. Ez a verseny is két részből áll, és már a részvétel is komoly előzetes felkészülést igényel. Felhívásunkban közétesszük, hogy a versenyzőknek a vetélkedő első részében egy két perc terjedelmű, szabadon választott prózai szöveget kell elmondaniuk. A verseny második felében viszont egy tőlünk kapott és 10 percig tanulmányozható kötelező szöveg alapján kell beszélniük. Ennek kapcsán mindig hangsúlyozzuk: nem az a cél, hogy a versenyző a rendelkezésére álló 10 perc alatt megtanulja a szöveget, hanem az, hogy beszéljen róla. Nem a versenyző memóriáját értékeli a zsűri, hanem a beszédképességét. Többéves tapasztalatunk alapján úgy vélem, nem könnyű feladat ez a diákoknak, de a beszédképesség fejlesztése, a szóbeli megnyilatkozás gyakorlása nemcsak a nyelvi készségre nézve, hanem a tanuló fellépésének a magabiztossága szempontjából is igen hasznos. A középiskolás fiatalok önként választott szövegeikkel már önmaguk is törekszenek a helyes és választékos beszédre. Ehhez a vetélkedőkön is komoly támogatást nyújtunk, és abban is szeretnénk segíteni, hogy a kötelező szöveg alapján oldottan, görcsök nélkül, szabadon és helyesen tudják gondolataikat továbbítani a hallgatóságnak – nemcsak a nyelvművelő napokon, hanem a legkülönbözőbb élethelyzetekben is. Nekünk, szervezőknek a kötelező szöveg kiválasztása jelenti a legnagyobb feladatot. Úgy terjedelmi, mint tartalmi szempontból a középiskolás diákok életkorának és érdeklődési körének megfelelő szöveget kell választanunk, hiszen az a cél, hogy a versenyzők tudjanak róla beszélni. Ebben az évben telitalálat volt a mobilvilágról szóló szöveg.

A felsorolásból az sem maradhat ki, hogy az idei év októberében tartott diákvetélkedőinkre a következő vajdasági településekről érkeztek versenyzők felkészítő tanáraik kíséretében: Felsőhegy, Tiszakálmánfalva (Budiszava), Csantavér, Ada, Magyarkanizsa, Magyarcsérnye, Óbecse, Mohol, Szabadka, Üményháza, Temerin, Topolya, Zentagunaras, Zenta, Padé, Újvidék, Csóka települések, illetve két magyarországi testvértelepülés – Budakalász és Budapest XI. kerülete – küldte el képviselőit a versenyre. Reprezentatív felsorolás és részvételi arány ez, különösen akkor, ha számításba vesszük, hogy egy-egy nagyobb település több iskolával is részt vett a vetélkedőkön.

Egyesületünk tevékenységének köszönhetően a Szarvas Gábor nyelvművelő napok egyike lett a vajdasági „nagyrendezvényeknek”, amelyek jelentősége nemcsak közvetlen környezetünkben, a Vajdaságban, hanem a határon túl is számottevő. Úgy érezzük, hogy ebbéli tevékenységünkkel az anyanyelvhasználat

fontosságának tudatát sikerült erősíteni a kisebbségi körülmények között élő vajdasági magyarok körében. Nemcsak a helyes nyelvhasználatról van szó, hanem annak a szemléletnek az erősödéséről is, amelyet így jellemezhetünk: az anyanyelv érték, az anyanyelv a nemzeti kultúra hordozója.

Ami egyesületünk további eredményeit illeti, kiemelkedő jelentőségűnek tekinthető 22 megjelent kiadványunk, az évente kiírt nyelvi pályázatok, a diákoknak szervezett vetélkedők, valamint a hagyományos évfordulós rendezvények, köztük a magyar kultúra napja, az anyanyelvek világnapja, a költészet napja, a magyar nyelv napja és más jeles ünnepek. Több mint tíz éve találkozhatnak olvasóink nyelvhelyességi tárgyú írásainkkal a *Körkép – Panorama* című helyi lapban. 2006-ban Ada község képviselő-testülete érdemérmet adományozott a Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesületnek. Nagy örömünkre szolgált az is, hogy 2011-ben a Bethlen Gábor Alapítvány Teleki Pál-érdeméremmel tüntette ki egyesületünket a délvidéki magyarság kultúrája, a magyar nyelv pallérozása, oktatása és védelme ügyében két évtizede folytatott példás tevékenysége és közéleti szerepvállalása elismeréseként.

Irodalom

- Bogdán József 2002. A hármashatár ollójában. In: Hódi Éva – Hódi Sándor (szerk.) *Nyolcvan év kisebbségben*. Logos Grafikai Műhely. Tóthfalu.
- Szűts László 2008. Anyanyelvi vetélkedők és nyelvi ismeretek. In: Hódi Éva (szerk.) *Hűség az anyanyelvhez*. Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület. Ada.

Hódi, Éva: Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület (Szarvas Gábor Language Cultivation Association) is 20 years old

Az írás szerzőjéről

Hódi Éva

Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület, Ada, Szerbia

heva[kukac]adacity.net